

És születnek barátságok, költemények, dalok és képek. Megszületik a költő bolgár neve, mely az eredeti hangzashoz alig hasonlít, Bulgáriában már így tisztelik, hát maradjon. Seregnyi hozzá írt vers születik, a tudományos munkák róla több kötetet tesznek ki. Festmények készülnek, versei ihletésében képek. Szobrok, festők alkotásai népesítik be a szmoljani múzeumházat. Gyönyörű bolgár figyelem – újjászületés-kori ház a magyar költő tiszteletére, ki művészetének jeles részét szentelte az őt oly rabul ejtő bolgár lírának. [...]

Ezen utószavas oldalakon értékítéletek nem követik egymást. (Egyet jó tudni mégis: a *Menyegző*, melynek születési helye Neszebar, ez a poéma – magyar meghatározással »hosszú ének« – több magyar irodalomkritikus szerint a 20.

századi magyar irodalom legjelentősebb költeménye.) Nagy László verseinek többsége az interpretáció szempontjából újszerűségével igen nehéz. Örvénylően lefelé húznak, egekig emelnek viharzón. Mily gyöngéd leleményese a költő a szilaj szóösszetételeknek! És aprózó villámondattűzése? Kihívás az idegen nyelvű tolmácsoló számára. Elismerés illeti Nino Nikolovot, ki – önkorholás után – felül-emelkedett magán és magyar barátjának több versét újrarendelt, köztük a *Menyegzőt*. [...]

Nevena Sztefanova akkor utazik Magyarországra (»költő-csereprogram«), amikor Nagy László Bulgáriába érkezik. (A bolgár költőnő azonban nem tanul meg magyarul; fordít később a magyar poézisból, ám jobbára francia közvetítéssel. [...]) Sztefanova 2005 elején papírra

vetett visszaemlékezései tanúságtételként értelmezhetők. Ő is rajzol, 1952-ben lerajzolja »Lacit«.

A magyar költő először a képzőművészeti főiskolán tanul, egyetemre azután magyar szakon jár Budapesten. Rajzolt csak, rajzolt [...]. Nézzék csak meg a kis szerény deszkalapocskát. Arasznyi matéria – átszellemíti a szó művésze, a színek és vonalak mestere, ki lát és lelket lehel – kifejez, ábrázol. Nézzék meg a címlapot. »Költészet nélkül félszárnyú lenne az emberiség« – vallja a költő, és: megsimogatja az eget a legtrisztább magasságban. Óvja a felesége, óvják a szavak, azok is, amelyeket önképére teremtett a bolgár poézisból, óvják őt a nagy emberzűrzavartól. A bolgár népköltészet nemesíti, új nyelv alkotására készíti, arra, hogy belemerüljön a magyar folkórkincsbe. [...]

Nevena Sztefanova A HALAK JEGYÉBEN

Laci vezetett be a magyar irodalomba, de csak majdnem egy évvel később, én azonban a megismerkedésünket 1948 nyarával kezdem, amikor a debreceni nyári egyetemre kaptam meghívást, s rövid ideig közben a Magyar Írószövetség adott szállást a Bajza utcában. [...] Reggel megyek ki az épületből, s látom, hogy egy padon elmélyülten egy fiú rajzol.

„Szakmai kíváncsiságból” közelebb mentem – frissen fejeztem be otthon a képzőművészeti főiskolát. A fiú észrevett és elmosolyodott. Épp akkor jött ki a házból Tardos úr, odalépett s összeismertetett bennünket. Lacit mint költőt s a képzőművészeti akadémia diákját mutatta be. Szóval „egy cipőben járunk”.

Egy év múlva mindketten lelkesen ismételtük, hogy milyen régi ismerősök vagyunk, mielőtt a kulturális csereprogram vonalán ő Bulgáriába indult, én pedig Magyarországra...

Nálam sokkal jobban megtanulta a nyelvet, mert nem volt mese, bolgárul kellett megszólalnia, nekem pedig eleinte segített a francia. Alig is fogom föl, hogyan sikerült így haladnia, de ott volt a kiváló tanár Zsana Nikolova. Laci a legbecesebb személyiségek között emlegette, akiket különösen nagyra értékelt. Nagy élvezettel tanult, és gyakran elejtette: „a szép bolgár lányoknak is megvolt ebben a szerepük”.

Kivételesen közvetlen, természetes volt szemben a kivagyí budapesti költőkkel, akik valahogy lenézték az ország több vidékéről érkezett új tehetségeket.

Egyszerűen populistáknak nevezték őket.

A következő években, ahogy az egyezmény keretében Budapestre jöttem, szállodákban, legtöbbször az Astoriában szállásoltak el. Laci mindig jött segíteni, legtöbbször Ady szó szerinti fordításában. Figyelmes és türelmes tanító volt. Ha nem értettem valamit, s ő nem találta meg a pontos szót, hogy megmagyarázza, rajzolni kezdett. Olykor úgy belefeledkezett e műveletbe, hogy elfelejtette, miért is fogott bele, s míg vártam, magam is rajzolni kezdtem. Különös rajzokat vetettünk papírra, megesett, hogy gyurmafigurákat ügyeskedtünk: emberállatokat, embermadarakat. Fölvetettük, hogy megalapítjuk a spontenaisták magyar-

bolgár iskoláját. Más alkalommal egymást rajzoltuk le. Különösen virtuóz módon rajzolt lovakat, szerette őket [...].

Egyik becses emlékem egy Astoria-beli számla, annak a hátoldalára is rajzolt egy paripát. Miközben azonban készült a rajz, Laci úgy döntött, hogy a jobb hátsó lába nem „meggyőző”, hát megjegyzés kíséretében hipp-hopp lerajzolta a lábat külön...

Múltak az évek... Nem emlékszem pontosan, mikor mutatta be fiatal feleségét, Szécsi Margitot, kiváló költőnő, szeme valószínűtlenül sugárzott. Egyszer magával hozta Szófiába, s megkért, vigyázzak rá, amíg ő ír. Lakásunk kis padlásszobájában azonban Margit nem írt, hanem rendre a Bibliát olvasta. Igyekeztem meggyőzni, hogy a Biblia egyszerűen egy gyönyörű ősi mese... Olyan fiatal, olyan törekeny, olyan érzékeny... Margit csak nézett rám, mintha maga a Sátán szólna hozzá. Bocsánatot kértem Lacitól, ő pedig elmagyarázta, ha maradhatna még, felesége biztosan elnérné, hogy „megkeresztelkedjem”.

Magyarországon gyakran találkozunk, különböző vallási nézeteink azonban nem árnyékolják be barátságunkat.

1957 őszén, épp egy évvel a forradalom után... kéthónapos nyelvfelfrissítésre érkeztem. A repülőtéren Laci és Margit várt. Gereblyés, a referens megkérdezte őket, készek-e engem fogadni. Beleegyeztek, de mindketten különösek voltak. A kocsi színté meg se szólaltak. A megszagott Üllői úton, a Múzeum körúton haladtunk, amikor megérkeztünk az Astoriához; annak idején oly fénylő kirakatablakai helyén – deszkalap. Mikor kiszálltunk, figyelmeztettek, hogy benn lehallgatnak, ezért a sarkon várnak, ha az elhelyezkedés után szeretnék kicsit sétálni velük. Annyira megdöbbenett látványuk, hogy hagytam, menjenek haza, s másnapra beszéltünk meg találkozót messze a szállodától.

Margit nem jött el, Laci elmagyarázta, hogy egy éve már depresszióban van, s akkor összevissza történeteket kezdett mesélni... Zelk Zoltán a börtönben, Déry Tibor szintén... Most azért küzdenek, hogy kiharcolják szabadon bocsátásukat. Saját szemével látta, hogyan lóttak le egy szovjet tankból egy gyereket... Fiuk alig jött ki a stresszből... Az első találkozási ismert Tardos Tibornak sikerült Franciaországba emigrálnia, ugyanúgy a „proletár” Kuczának is...